

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Муринець Наталії Ярославівни

**на тему: «Девіантна поведінка людини: правовий вимір», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.12 – філософія права**

На сучасному етапі розвитку суспільства значно розширилось коло питань, що потребують філософсько-правового осмислення. Основним законом України закріплено положення, за яким людина є найвищою соціальною цінністю, а сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняється державою, тому відправним пунктом у розвитку суспільних відносин та їх наукового дослідження визнаються ті явища, що уможливають гідне існування людини. У цьому не випадковому процесі велике значення має не лише регламентація суспільних відносин нормами права, а й філософсько-правовий аналіз поведінки дитини, здійснений Муринець Н.Я.

Сьогодні особливого значення мають філософсько-правові дослідження, які стосуються вивчення поведінки дитини, що надають змогу визначити загальні характеристики вказаної категорії в цілому та встановити її особливості в контексті різноманітних методологічних підходів, в якості яких автором справедливо поєднано системно-структурний та комунікативний підходи. Тому вибір дисертантом в якості предмету дослідження філософсько-правового виміру девіантної поведінки дитини в науковому плані є цілком виправданим. Актуальність обраної дисертантом теми дослідження, на нашу думку, обумовлена наступним:

- необхідністю з'ясувати та узагальнити поняття і суть девіантної поведінки, зокрема дитини;
- доцільністю визначити основні складові частини поведінки людини (дитини);
- потребами запропонувати авторське бачення класифікації девіантної поведінки, проаналізувати форми девіантної поведінки дитини;
- важливістю проаналізувати масштаби поширення форми девіантної поведінки, зокрема у середовищі дітей на прикладі злочинності;
- доцільністю сформулювати пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України і практики його застосування.

Виокремленні дисертантом завдання надали можливість досягти поставлену мету, яка полягає у здійсненні дослідження поведінки дитини із встановленням базисних елементів поведінки дитини, моделюванні процесу перетворення поведінки дитини в девіантну поведінку із визначенням чинників, які провокують утворення девіантної поведінки, та окресленні можливих варіантів впливу на них.

Слід погодитись із запропонованим дисертантом визначенням об'єкту наукового аналізу, який складає сучасна правова антропологія поведінки дитини як особистості. Предмет дослідження визначено як правовий вимір девіантної поведінки дитини. Дисертантом опрацьовано більше 200 джерел монографічного, нормативного, начального і публіцистичного характеру, що надало можливість виокремити ті філософсько-правові аспекти девіантної поведінки дитини, які ще не були предметом наукового пошуку. Мова йде, перш за все, про категоріальне розуміння девіантної поведінки дитини, визначення її різновидів та місця в системі суміжних категорій, аналіз структури поведінки та факторів, що на неї впливають, дихотомічний характер.

Необхідно відзначити і методологічну основу аналізу механізму девіантної поведінки дитини, яку складають ієрархічна система методів, принципів та наукових підходів. Доведеною є доцільність застосування соціально-прогностичного методу, що дозволило виявити взаємозумовленість між динамікою соціальних процесів, ціннісними орієнтаціями людини та формами її

поведінки. Саме ці проблеми складають важливі передумови аналізу детермінантів поведінки людини.

Особливе значення для дослідження має застосування логічного методу. Це дало можливість розглядати соціальну детермінацію у єдності загального, особливого та одиничного, виявити та з'ясувати загальний механізм девіантної поведінки дитини, детермінаційні взаємозв'язки між ціннісними орієнтаціями людини та формами її девіантної поведінки. Динамічний характер досліджуваної категорії визначений за допомогою історичного, семантичного, системно-структурного методів.

Аналіз положень, які складають наукову новизну одержаних результатів та відображають авторський внесок у досліджувану проблему, підтверджує правомірність висновку про те, що дисертаційна робота Муринець Н.Я. є одним із перших в сучасній науці філософсько-правових досліджень, у якому, завдячуючи поєднанню теоретичних напрацювань та результатів практичної діяльності, запропоновано (із використанням формул) механізм формування поведінки дитини та трансформацію поведінки дитини у девіантну поведінку. Особливого значення мають положення, які сформульовані дисертантом вперше щодо розкриття авторського бачення суті поведінки дитини (людини); обґрунтування формулами дефініції «поведінка людини», «поведінка дитини», «девіантна поведінка», «девіантна поведінка дитини»; обґрунтування авторської класифікації девіантної поведінки із поділом на види та форми.

Не викликають заперечення і положення, які удосконалено і які стосуються підходів до місця діяння в структурі поведінки людини поряд з дією і вчинками та характеристики правомірної поведінки людини та пропозиції авторської дефініції поняття «поведінка людини», «поведінка дитини», «девіантна поведінка», «девіантна поведінка дитини». В дисертаційній роботі дістали подальшого розвитку дослідження впливу біологічних та соціальних чинників на поведінку дитини (людини). Визначено, що на поведінку дитини (людини) впливають як біологічні, так і соціальні чинники; пропозиції щодо внесення змін до чинного кримінального процесуального законодавства в частині обов'язкової присутності

психолога під час допиту неповнолітнього та обов'язкового повідомлення психолога про затримання неповнолітнього; зміст інституту психологічної допомоги дітям.

Ідеї та положення дисертації обговорювались на засідання кафедри теорії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»; викладені у 21 публікації, з них 8 наукових статей, 7 з яких – у журналах і збірниках, що входять до переліку фахових наукових видань України; 1 стаття – у періодичному іноземному виданні (Республіки Молдова), а також у 13 тезах виступів на науково-практичних заходах.

Логічними і послідовними є структура та зміст дисертаційного дослідження Муринець Н.Я. Перший розділ стосується теоретико-методологічних підходів дослідження філософсько-правових проблем девіантної поведінки дитини. Науковий аналіз логічно розпочинається зі з'ясування історіографічних аспектів дослідження девіантної поведінки дитини у контексті філософсько-правового пізнання. Цілком справедливо дисертантом зазначається, що науковий інтерес до поведінки як дитини, так і людини загалом продовжує залишатися активним впродовж усього існування і розвитку філософсько-правової думки. Дисертантка здійснила короткий екскурс в науковий аналіз людської поведінки. Зокрема, проаналізовано основні наукові погляди щодо визначення дефініції «девіантна поведінка», окреслено необхідність уточнення: в рамках дисертаційного дослідження під означеним поняттям розуміється і індивідуальний поведінковий акт, що суперечить традиційним нормам у соціумі, і соціальне явище, тобто першопочаткове розуміння дефініції «девіантна поведінка».

Важливим аспектом здійсненого дослідження є виокремлення методології дослідження. Дисертант при дослідженні девіантної поведінки дитини використала як загальні методи (аналіз і синтез, сходження від абстрактного до конкретного), так і вузькогалузеві (філософія права – синергетичний). Такий підхід до побудови дослідження забезпечив багатоаспектність самого

дослідження та можливість дослідження проблеми девіантної поведінки дитини у деталях.

Розділ 2 роботи присвячено дослідженню юридичних засад філософії девіантної поведінки дитини. Муринець Н. Я. слушно проводить поділ девіантної поведінки на види в залежності від суб'єкта поведінки на девіантну поведінку дитини, молоді та зрілої особистості; та за часовими рамками – на початкову або короткотривалу та довготривалу. Кожному виду, при цьому, притаманні однакові форми девіантної поведінки. Найбільш поширеними формами девіантної поведінки дитини (людини) виділено алкоголізм, наркоманію, самогубство, злочинність. Такий поділ на види та форми здійснено розуміючи під видом те, яким є явище чи проблема із внутрішньої сторони, а під формою – зовнішній вираз видів, явища чи проблеми.

У розділі 3 дисертації розкрито механізм оптимізації профілактики девіантної поведінки дитини. Досліджуючи нормативно-аксіологічні основи правомірної поведінки дитини (людини), автор робить слушне зауваження, що недопущення девіантної поведінки - одне з головних завдань держави та представників громадянського суспільства, що обумовлює високу значимість правомірної поведінки як одного з видів соціальної активності людини.

Доречним у структурі роботи було виокремити підрозділ, в якому аналізуються передумови формування девіантної поведінки у дітей. Логічним продовженням якого стало напрацювання дисертантом цілої низки варіантів профілактики девіантної поведінки дитини.

Висновки до розділів та роботи в цілому в узагальненому вигляді відображають основні ідеї та положення дисертаційного дослідження Муринець Н. Я. Автореферат відповідає тексту дисертації.

Загалом у дисертаційній роботі присутні нові науково обґрунтовані результати у сфері філософії права, які презентовані у вигляді обґрунтування та визначення характеристик гуманістичних імперативів правового простору. Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою.

В тексті автореферату достатньо представлені основні наукові результати дослідження, що презентовані в дисертації. В ньому відображені основні наукові положення, які виносяться на захист, новизна і практичне значення дослідження, висновки і рекомендації.

Дисертаційне дослідження Муринець Н. Я. є науково-актуальним, логічно-завершеним та самостійним, у ньому прослідковується відповідність об'єкта та предмета дослідження меті роботи, наукові завдання обґрунтовані у висновках дисертації, які, у свою чергу, відображені у положеннях наукової новизни, що винесені на захист.

Підкреслюючи самостійність, актуальність, теоретичну обґрунтованість роботи Муринець Н.Я., є потреба сформулювати певні зауваження та побажання щодо окремих положень, які є дискусійними та можуть бути враховані здобувачем у подальших його наукових дослідженнях.

1. Не заперечуючи проти важливості для філософсько-правового аналізу механізму дії поведінки визначених дисертантом методів, на нашу думку, потрібно було б більше уваги звернути на системно-структурний та функціональний методи, завдяки яким встановити не лише структуру детермінантів поведінки дитини, а і особливості їх взаємодії.

2. Визначаючи поведінку як складне структурне і системне утворення, в змістовній частині якого компонується потреби, інтереси, мотиви, цілі, дисертант акцентує увагу на правомірному характері поведінки. Однак дисертантом не враховано такий аспект девіантної поведінки як протиправність.

3. Аналізуючи фактори впливу на поведінку та її механізм, дисертант цілком вірно звертає увагу на об'єктивно-правові, суб'єктивно-правові та спеціальні фактори. Однак, з огляду на комунікативний підхід до аналізу досліджуваної категорії, на нашу думку, більше уваги слід було б приділити психологічним факторам впливу на девіантну поведінку людини.

Означені зауваження не мають принципового характеру і не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження Муринець Н.Я.

Наукові положення у роботі викладені послідовно та в достатній мірі, доступною мовою, позиція дисертанта відрізняється аргументованістю та виваженістю, дискусія має науковий характер і є виваженою та толерантною. Наукові публікації відображають основні ідеї і положення дисертації, опубліковані у різних фахових виданнях.

Вважаю, що дисертаційне дослідження Муринець Н.Я. на тему: «Девіантна поведінка дитини: правовий вимір» є завершеною працею, яка характеризується ґрунтовністю та науковою новизною, виконана на належному науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 24.07.2013 року № 567 зі змінами і доповненнями, а дисертант – Муринець Наталія Ярославівна, за умови належного публічного захисту, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Офіційний опонент:

**доктор філософських наук,
професор кафедри філософії та суспільних наук,
ректор Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка**

Б.Б. Буяк

